

LUOKĖS VISŲ ŠVENTŲJŲ BAŽNYČIA

SOFIJA GEDIMIENĖ, EGLĖ KUČIKIENĖ,
RAMUNĖ LENKIMAITĖ

Luokės miestelio pirmasis paminėjimas žinomuose istoriniuose šaltiniuose yra susijęs su oficialiuoju Žemaičių krikštu ir kunigaikščio Vytauto Didžiojo įsakymu pastatyti Žemaitijoje 8 (9?) bažnyčias.

Žinoma, kad 1413 metų lapkričio mėnesį į Žemaitijos gilumą krikštyti žemaičių atėjo Jogaila Vladislavas ir Vytautas Aleksandras. Buvo įsakyta kirsti šventuosius gojus, gesinti aukurų ugnį. Valdovai kalbėjo žmonėms lietuviškai, aiškino žemaičiams krikščioniško tikėjimo tiesas, čia pat buvo krikštijama. Buvo su jais ir kunigų, bet nė vienas jų nemokėjo lietuviškai. Aišku, kad kunigaikščių, užtrukusių Žemaitijoje tik kelias dienas, vykdytas krikštas buvo tik politinis mostas, leidęs teigti visam krikščioniškam pasauliui, kad Žemaitija pakrikštyta. Gali būti, kad kaip tik tada buvo įsakyta

(pažadėta?) pastatyti Žemaitijoje aštuonias (9?) bažnyčias stambiausiose gyvenvietėse, tarp jų ir Luokėje.

Kada tiksliai buvo pastatyta pirmoji Luokės bažnyčia, nėra žinoma. Naujausi duomenys gana priešaringi. 1999 m. išleistoje Edvardo Gudavičiaus knygoje „Lietuvos istorija. T. 1: Nuo seniausių laikų iki 1569 metų“ (Vilnius, 1999) rašoma, kad 1417 m. Žemaitijoje „parapijų buvo bent jau aštuonios: Viduklės, Kaltinėnų, Kelmės, Raseinių, Ariogalos, Veliuonos, Kražių, galbūt ir Luokės. Taigi Luokė su klaustuku. Jei buvo parapija, tai turėjo būti ir bažnyčia.

„Lietuvos istorijos“ IV tome (Jūratė Kiaupienė, Rimvydas Petrauskas, Vilnius, 2009) nurodoma, kad Luokės parapija buvo įsteigta prieš 1467 m. Skirtumas – 50 metų.

Pasak Motiejaus Valančiaus, 1424 m. Žemaičių vyskupystėje buvo 12 bažnyčių, viena iš jų – Luokėje. Taigi yra pagrindo teigti, kad pirmoji bažnyčia Luokėje pastatyta prieš 1424-uosius metus.

1416 m. 60 jau pakrikštytų žemaičių bajorų delegacija, vadovaujama Vytauto didikų Jurgio Gedgaudo ir Jurgio Galmino (tarp delegatų buvo ir bajoras Kirkutis) vyko į Konstancos bažnytinį susirinkimą su skundu prieš Ordiną. Skundas buvo inspiruotas Vytauto ir Jogailos, rašytas ir redaguotas kunigaikščių dvaro raštininkų, valstybinės teisės žinovų. Jo tikslas buvo politinis – sustiprinti savo pozicijas ginče su Ordiną dėl Žemaitijos priklausomybės.

Skundas buvo išklaustytas ir priimtas teigiamai, o bažnytinis susirinkimas įgaliavo Lvovo arkivyskupą ir Vilniaus vyskupą krikštyti žemaičius ir įsteigti vyskupiją.

Nelaukęs atvykstant Lvovo arkivyskupo, Vilniaus vyskupas savarankiškai jau 1416 m. rudenį su keliais Vilniaus kunigais krikštijo žemaičius. Gali būti, kad tada šiame krašte ir buvo pradėtos planingai statyti bažnyčios.

Drauge su Konstancos delegatais 1417 m. vasarą į Žemaitiją atvyko Vytautas ir jo įsakymu Medininkuose buvo įsteigta katedra

Luokės bažnyčios vaizdas nuo kapinių pusės. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Evaldo Kazlausko archyvo

bei statomos bažnyčios. Tų pačių metų rudenį buvo konsekruotas pirmasis Žemaičių vyskupas Motiejus iš Trakų. Taigi Medininkuose tais metais bažnyčia jau turėjo būti. Motiejus Valančius rašo, kad „Vyskupas Motiejus, nors turėjo gyventi Varniuose, vienok pagal linkėjimą didžio kunigaikščio daugiau gyveno Luokėj ir neleido stambeldžiams ant Šatrijos kalno apent įkurti šventos ugnies.“²

Kuriais metais kunigaikštis Vytautas Didysis paskyrė vyskupą Motiejų Žemaičių vyskupu, nėra galutinai aišku. B. Kviklys „Lietuvių enciklopedijoje“ (t. 4, p. 128) rašo: „Pirmasis Medininkų vyskupas Motiejus Žemaičių sukilimo metu, Vytautui pageidaujant, savo sostinę buvo laikinai perkėlęs iš Medininkų į Luokę. [...]“ Šis teiginys verčia manyti, kad Motiejus vyskupo pareigas ėjo jau 1418 metais.

Kunigo, vyskupo M. Valančiaus amžininko Vincento Juzumo knygoje „Žemaičių vyskupijos aprašymas“ taip rašoma apie pirmąją Luokėje iškilusią bažnyčią: „Pirmoji bažnyčia buvo pastatyta sugriovus pagonių altorius ir užgesinus dievo Perkūno garbei degusią ugnį ant garsiojo Šatrijos, arba kitaip Ketros (Cetros) kalno. Tada su kariuomene bei gausiu būriu dvasininkų ir bajorų atvykę valdovai Vladislovas (Jogaila) ir Vytautas čia atvertė daugybę pagonių, tarp jų – ir Luokės kaime. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto nurodymu, kai kurių krašto istorikų nuomone, ant Šatrijos kalno, o ne Luokėje buvo pastatyta pirmoji bažnyčia. Pagonių sukilimo dėl senojo tikėjimo metu 1418 m., sunaikinus šią bažnyčią ir numalšinus maištą, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto nurodymu nauja bažnyčia buvo pastatyta ne ant šio kalno, o netoli jo esančiame Luokės kaime, nes buvo baiminamasi, kad kada nors sukilę pagonys vėl panašiai pasielgs. Juk jie itin stipriai buvo prisirišę prie šios vietos, kur keletą amžių savo dievukus garbino. Šios vietovės veikiausiai buvo apaugusios didžiulėmis giriomis. Kryžiuočių kronikose apie šią šventyklą nėra jokių užuominų, nes šie jos nerasdavo.“

Ši citata labai romantiška. Na o vietovardis Cetra žinomas ir iš kitų autorių tekstų. Apie kunigaikščio Vytauto nurodymą statyti bažnyčias devyniose Žemaitijos vietovėse, tarp jų Cetroje ir Luokėje, rašo lenkų istorikas Motiejus Strijkovskis 1582 m. Karaliaučiuje išspausdintoje knygoje, vadinamoje „Kronika“. Tą patį vietovardį mini ir italas Guagnini bei kiti vėlesni istorikai, tarp jų ir M. Valančius, bet jie nesieja šio vardo nei su Šatrija, nei su bažnyčios statyba.

Taigi kol kas nėra galutinai atsakyta į klausimą, kur stovėjo pirmoji Luokės bažnyčia. Algimantas Miškinis knygoje „Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai“⁶ rašo, kad pagal apibūdinimą atrodo, jog Luokės bažnyčia buvusi kitoje negu dabar vietoje. Tą vietą jis spėja buvus šiaurės rytinėje dabartinio miestelio dalyje, dabartinėje Žemaitės gatvėje, ten, kur dabar dar stovi keletas kryžių.

Gali būti, kad pirmoji bažnyčia stovėjo ant kalnelio, kur dabar yra miestelio kapinės. Ši prielaida grindžiama archeologiniais radiniais iš XIV–XV a. palaidojimų, randamų šiais laikais kasant kapus. Senieji duobkasiai ne kartą yra pasakoję, kad kasdami duobes kartais randa senus kaulus ir „visokių geležiukų“ prie jų, o šiauriniame kapų kalnelio šlaite kasant duobę Žukauskui rastas nesuardytas vyro kapas su pentiniu kovos kirviu, žalvarine vytine antkakle, plokštine žalvarine sage. 2011 m. rudenį, kasant duobes seserims Dambrauskaitėms palaidoti, sename Dambrauskų šeimos kape, kuris yra šalia vakarinio ir pietvakarinio kalno šlaito, buvo rasta kripta. Ji sumūryta iš raudonų, pasak kasėjų, „keistų“ plytų. Kriptos viršus – apie 50 cm nuo žemės paviršiaus, skliautinis, dugnas – apie 2,3 m nuo žemės paviršiaus, plotis – apie 1,5 m, o ilgis – apie

Luokės kapinės ir joje stovinti koplyčia. Danutės Mukienės nuotrauka

2,4 metrų. Yra pagrindo manyti, kad kriptos vidus padengtas labai plonu, šviesios pelenų spalvos tinku. Kriptoje rasti griaučiai buvo labai tamsūs, beveik juodi. Ant kaukolės kaktos plote buvo išlikęs kažkoks vingiuotas kaspinas – melsvos spalvos juostelė. Prie griaučių dešiniojo peties gulėjo metalinis kryžius, kurio koto viršutinė dalis atrodė esanti nukalta kalvio. Nukryžiuotojo skulptūrėlė gulėjo ant griaučių. Kriptos pramuštą stogą duobkasiai pagal galimybes sutvarkė ir vėl užkasė.

XV–XVI ir vėlesniais amžiais parapijos kapinės dažnai būdavo prie bažnyčios – jos šventoriuje. Taigi ankstyvi kapai dabartinių kapinių vietoje gali liudyti ten buvus ir bažnyčią. A. Miškinis spėja, kad dabartinėje vietoje bažnyčia galėjo būti pastatyta prieš 1613 metus, o Mindaugas Paknys straipsnyje apie Žemaitijos regiono katalikų bažnyčias rašo, kad „naują bažnyčią XVII a. viduryje pastatė vyskupas Jurgis Tiškevičius“.

1421 m. Vytautas Medininkų vyskupui ir Žemaitijos parapijų bažnyčioms užrašė įvairiuose valsčiuose buvusios žemės su valstiečiais ir žvejybos teisėmis.

Bronius Kviklys „Lietuvių enciklopedijoje“ (t. 16, p. 525) rašo, kad „1424 m. į Žemaičius atvykęs vyskupas Dziržgavičius jau rado Luokės bažnyčią. Vytautas suteikė jai turtingą beneficiją [...]“.

XV a. pabaigoj Luokės klebonas Simonas Gardinietis, žuvus Luokės donacijos dokumentui, prašė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro išduoti naują raštą, patvirtinantį jo pirmtakų padarytą donaciją. Aleksandras 1493 m. rugpjūčio 14 d. patvirtino ankstyvesnę Luokės bažnyčios fundaciją ir ją padidino. [...]“

2013 m. Telšių apskrities archyve vykusioje parodoje tarp kitų 114 dokumentų kopijų Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka eksponavo ir anksčiau paminėtą Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro (Jogailos anūkas) 1493 m. rugpjūčio 14 d. raštą, kuriame nurodyta, kad jis „atnaujina Žemaitijos seniūno Stanislovo Jonaičio Kęsgailos Luokės bažnyčios apdovanojimus turtais ir patvirtina tai bažnyčiai Luokės kaimą, Paškvėnų, Piečelėnų žemes su valstiečiais, Papilės ir Tauragėnų dvarus, skiria kasmet po penkis jaučius iš Dirvonėnų, Viešvėnų ir Biržuvėnų dvarų, leidžia laikyti Luokėje 5 atleistas nuo mokesčių smukles.“

Stanislovas Jonaitis Kęsgaila Žemaičių seniūno pareigas ėjo nuo 1486 iki 1526 metų. Tikėtina, kad ankstesnių dovanojimų Luokės bažnyčiai dokumentai buvo prarasti, todėl Luokės klebonas

(Nukelta į 82 p.)

(Atkelta iš 81 p.)

Simonas Gardinietis (žinoma, kad jis Luokės klebonu buvo 1490 m.) paprašė juos atnaujinti. Aleksandras patvirtino fondaciją. Paskutinį kartą ji užregistruota 1838 m. rugsėjo 30 d. Telšių apskrities teisme.

1453 m. trečiuoju Žemaičių vyskupu tapo Martynas Luokiškis. Rašytiniai šaltiniai nurodo, kad jis pasižymėjo labai doru gyvenimu. Vyskupystę valdė tik pusę metų, nes greitai mirė.

Iš išlikusių dokumentų ir rašytinių šaltinių žinoma, kad 1466 m. Luokės klebonas buvo Mikalojus (tada pavardžių dar nebuvo). Žemaičių kanauninkas Motiejus jam, taip pat ir Baisogalos bažnyčiai, testamentu paliko knygų.

Anais laikais oficialiai klebonus į parapijas skirdavo vyskupas, bet tą skyrimą dažniausiai nulemdavo daugiau galių turintieji – stambieji žemvaldžiai, Žemaičių seniūnai, kunigaikščiai, karaliai, kartais net popiežius. Dėl tų skyrimų dažnai kildavo ginčų ir nesutarimų. 1502 m. vyskupas Martynas III atsisakė patvirtinti didžiojo kunigaikščio Aleksandro rekomenduotą kunigą iš Krokuvos, nė žodžio nemokantį lietuviškai. Vyskupui buvo pagrasinta, kad jo elgesys užtrauks valdovo nemalonę. Matyt dėl to 1514 m. į Luokės parapiją buvo paskirtas Jonas Sicilietis Amatas. Reikia manyti, kad jis tai jau tikrai kad lietuviškai nieko nesuprato. 1514 m. Luokėje buvo du vikarai – Jurgis Dargužaitis ir Petras Naraitis. 1519 m. Žemaičių kanauninku ir Luokės klebonu tapo Steponas.

Algimantas Miškinis knygoje „Vakarų Žemaitijos miestai ir miesteliai“ (p. 374) pažymi, kad „1521 m. buvo nustatytos Luokės klebono valdos ribos.“

1531 m. Žygimantui Senajam paprašius, popiežius Luokės klebonu patvirtino karališkosios šeimos gydytoją Joną Andriejų Valantiną. Klebono beneficijos jis realiai negavo – gavo tik teisę (ar pažadą) užimti šią vietą mirus ar pasitraukus iš tarnystės tuometiniam klebonui. 1533 m. Jonas Andriejus Valantinas jau buvo Vilniaus kanauninkas bei Trakų prepozitas (gali būti, kad šias pareigas pradėjo eiti anksčiau) ir gyveno Vilniuje. 1541 m. jis iš valdovo išprašė Luokės klebonams teisę laikyti tiek karčemų, kiek jie nori. Taip buvo siekiama padidinti klebonijos pajamas. Ar jis šią beneficiją gavo, žinių neturima. Steponas Luokėje klebonavo iki 1555 metų. A. Miškinis rašo („Vakarų Žemaitijos miestai ir miesteliai“, p. 374), kad iki 1541 m. klebonas kun. Jonas Andriejus miestelyje laikė 4 karčemas. Tais metais jam buvo leista jų atidaryti „kiek panorės“.

1551 m. Žygimantas Augustas padidino Luokės bažnyčios fondaciją. 1582 m. Stepo Batoro pasirašytame dokumente pažymėta, kad po Luokės klebono kun. Benedikto Strijkovskio mirties pastatas paskirtas (duotas globoti) Medininkų (Varnių) vyskupijos arkidiakonijai. Tais metais prie bažnyčios jau buvo špitolė.

Luokės parapija ilgą laiką Žemaičiuose buvo viena iš turtingesnių ir jos klebonai dažniausiai būdavo Varnių prelatai. (B. Kviklys. „Mūsų Lietuva“, t. 4, p. 128).

Plintant protestantizmui, Luokės parapija ir bažnyčia, kaip ir daugelis kitų Žemaitijos bažnyčių, neteko kunigo ir buvo uždaryta (XVI a. vid.). Atkurta vyskupo Merkelio Giedraičio vyskupavimo laikais (1576–1609).

1563 m. Luokės klebono vietą gavo Žygimanto Augusto kapelionas Benediktas Strijkovskis. (Beveik tuo pat metu Varniuose gyveno Motiejus Strijkovskis, karys, keliautojas, istorikas, parašęs pirmąją Lietuvos istoriją („Lenkijos, Lietuvos, Žemaičių ir visos Rusios kronika“, išspausdinta 1582 m. Karaliaučiuje).

Tuo laikotarpiu parapijoms klebonus skirdavo vyskupas, bet klebono statusas nebūtinai įpareigodavo jį gyventi savo parapijoje. Toks paskyrimas pirmiausia užtikrindavo pajamas iš tos parapijos, o patarnavimus tikintiesiems galėdavo teikti samdomi vikarai. Tai, kad karališkųjų dvarų tarnautojai stengėsi įgyti tokią tolimą parapiją, rodo, kad ji buvo žinoma ir pakankamai turtinga.

1587 m. vyskupas Merkelis Giedraitis Žemaičių vyskupystę padalijo į tris dekanatus. Vienas iš jų buvo Luokės.

Kaip rašoma jau minėtoje „Lietuvių enciklopedijoje“ (t. 16, p. 525), „M. Giedraitis išrūpino iš karaliaus Stepono Batoro (greičiausiai Lietuvos didieji kunigaikščiai turėjo Luokės bažnyčios kolatorių teisę) sutikimą, kad Luokės parapijos beneficijos pajamos (kartu su Papilės parapijos – red. p.) būtų skiriamos Varnių katedros giedotojams kunigams išlaikyti.“ Po 1710 m. maro, kai Žemaitijoje labai sumažėjo gyventojų skaičius ir sumenko Luokės parapijos pajamos, Varnių katedros giedotojai 1746 m. kreipėsi į vyskupą Antaną Tiškevičių, prašydami, kad šis Luokės parapiją kartu su jos pajamomis paimtų savo žinion, o jiems (giedotojams) mokėtų kasmetinę algą. Tada Luokės parapija vėl perėjo Žemaičių vyskupų jurisdikcijai.

1647 m. vyskupas Jurgis Tiškevičius Žemaičių vyskupystę padalijo į šešis dekanatus. Luokės dekanato tarp jų jau nebebuvo. Tai rodo, kad Luokės miestelio vaidmuo Žemaitijos dvasiniame ir ekonominiame gyvenime tuo laikotarpiu jau buvo gerokai sumenkęs.

V. Juzumas „Žemaičių vyskupijos aprašyme“ (p. 518–519) pažymi, kad „1648 m. vyskupas Jurgis Tiškevičius čia (Luokėje – red. p.) pastatė naują bažnyčią. Sunku patikėti, kad Vytauto nurodymu 1421 m. statyta pirmoji bažnyčia būtų stovėjusi daugiau negu 220 metų. Čia [antrąją, o gal ir trečiąją] bažnyčią tarp 1421 ir 1648 m. turėjo pastatyti kuris nors vyskupas. Knygoje „Fundacijų ir privilegijų rinkinys“ nurodyta, kad vysk. Kazimieras Pacas 1675 m. savo lėšomis (*sumptibus propriis*) pastatė Luokėje naują bažnyčią. Neįtikėtina, kad per tokį trumpą laiką bažnyčia galėjo pasenti ir pradėti griūti. Šią 1648 m. Jurgio Tiškevičiaus statytą bažnyčią turėjo arba sudeginti švedai, arba ji sudegė kurio nors miestelio gaisro metu.“

A. Miškinis minėtoje knygoje (p. 376) pažymi, kad 1662 m. miestelio inventoriaus „aprašyme nei bažnyčia, nei klebono valda neminima. Galimas daiktas, kad bažnyčia sudegė dar prieš XVII a. vidurio karą, nes 1652 m. Jonas Kazimieras pakartojo jos fondaciją. Tuo metu bažnyčia buvo jau ne ankstesnėje vietoje – kapinėse į šiaurės rytus nuo miestelio, o centre. Kada bažnyčia galėjo būti atkelta, tikslesnių duomenų nėra. Manyta, kad ji „atstatyta XVI a. antroje pusėje“, tad tai galėjo įvykti ir XVI a. pabaigoje, kai po reformacijos Žemaičių vyskupo Merkelio Giedraičio pastangomis bažnyčia vėl ėmė veikti. Spėjama, kad naują jos vietą miestelyje rodo 1613 m. Luokės ženklas LDK žemėlapyje. Sprendžiant iš vėlesnių duomenų, bažnyčia užėmė nedidelę kalvą – neapstatytą vyskupui priklausiusios dvaro sodybos plotą į vakarus nuo aikštės, t. y. vietą, į kurią miestelis iki XVI a. pabaigos dar nesiplėtė. Pastačius bažnyčią vėliau jai paskirtoje vietoje (t. y. dabartinėje), pasak A. Miškinio, „dar XVI a. pabaigoje Luokėje ėmė ryškėti miestelio XX a. vidurio tūrinės erdvinės kompozicijos pradmenys“.

V. Juzumas (p. 518) nurodo, kad 1675 m. statyta bažnyčia per miestelio gaisrą 1766 m. sudegė. 1768 m. Luokės bažnyčios vizitacijos akte pažymėta, kad Luokės bažnyčia yra nauja.

Vyskupui Jonui Lopacinskiui vadovaujant (vyskupo pareigas ėjo 1762–1788 m.) 1778 m. buvo užbaigta pastatyti, o gal tik perstatyta arba atstatyta, iki šiol tebestovinti medinė Luokės bažnyčia. Ją 1774 m. konsekrovo Eluzos [titulinis] vyskupas sufraganas Mykolas Chominskis. Kaip matyti iš išlikusių šaltinių, ši bažnyčia greičiausiai Luokėje jau buvo penkta, o gal net ir šešta.

Pasak V. Juzumo, ši bažnyčia „du kartus parapijiečių buvo remontuota, klebono Juozapo Daniusevičiaus (lenk. *Daniusewicz*) rūpesčiu išstapta, o drožinėti altoriai parapijiečių lėšomis ir to paties klebono rūpesčiu 1888 m. skoningai nulakuoti ir paauksuoti. [...] Bažnyčia Visų Šventųjų titulo. Bažnyčios pašventinimas minimas ketvirtą sekmadienį po Velykų. [...] Kryžiaus relikvijos gautos 1855 metais. Kitos šventės: 1) Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo, 2) šv. Jurgio, 3) šv. Jono Krikštytojo, 4) šv. Mykolo. [...] Klebonija sena, statyta klebono Martyno Žakevičiaus (lenk. *Żakiewicz*), senajai 1815 m. sudegus. [...] Prie šios bažnyčios kadaise buvo dvi altarijos. Pirmąją 1496 m. lapkričio 10 d. įsteigė Martynas Jadavičius (lenk. *Jodowicz*). Tais metais lapkričio 10 d. surašytu dokumentu Jadavičius altaristos išlaikymui paskyrė 5 valakus sudarantį Raželės kaimą, kuriame vėliau apsigyveno 7 ūkininkai, kitaip sakant, buvo septynios sodybos. Taip pat paskyrė jai 40 kapų lietuviškų grašių. Šiai altarijai Matas Sandeminskis 1610 m. gruodžio 18 d. surašytu testamentu paliko 140 kapų grašių.

Antrąją (Šv. Onos) altariją įsteigė dvarininkas Venckavičius (lenk. *Węckowicz*), užrašęs jai 7 valakus žemės. Netrukus tas pats Venckavičius padidino fundaciją dar aštuoniais valakais žemės. Jo brolienė Regina Bartonickytė-Venckavičienė (lenk. *Węckowiczowa*) 1638 m. paskyrė šiai altarijai 250 kapų lietuviškų grašių, 1649 m. altarista buvo kun. Kryževičius (lenk. *Krzyzewicz*). Abi šios altarijos dar egzistavo paskutinio 1752 m. vykusio vyskupijos sinodo metu. [...] Šv. Onos altarijos pastatai per 1815 m. gaisrą sudegė ir niekas niekada jų nebeatstatė. Jai funduota žemė buvo prijungta prie klebonijos. Švč. Sakramento altarijos pastatai sudegė per 1859 m. gaisrą. Tai įvyko jau atėmus fundacijas, tad, kadangi nebebuvo tikslo, niekas nematė reikalo jos atstatyti.“

Daugiausiai žinių apie anksčiau stovėju-

Luokės Visų Šventųjų bažnyčios šventoriaus vartai. 2014 m. Danutės Mukienės nuotrauka

šias bažnyčias, jų įrangą, interjerą ir turta galima sužinoti iš bažnyčių vizitacijos aktų. Lietuvos katalikų mokslo akademijos šaltiniuose X ir XI tomuose yra paskelbti du Luokės bažnyčios istorijai labai svarbūs aktai – 1611 ir 1677 metų. Pirmasis parašytas lotynų kalba, o antrasis – lotynų ir lenkų kalbomis. Tekstus iš lotynų kalbos išvertė JŪRATĖ BORUSEVIČIŪTĖ-TERLECKIENĖ, iš lenkų kalbos – JURGITA GUSTYTĖ-IVINSKIENĖ.

1677 METŲ VIZITACIJA

Luokės bažnyčia buvo funduota Lietuvos kunigaikščio Vytauto Aleksandro, pirmojo Medininkų vyskupystės fundatoriaus, įvedusio katalikų tikėjimą Žemaitijoje. Vėliau Luokės bažnyčia ir parapija atiteko vyskupo stalo valdoms. 1677 m. sausio 24 d. Luokės bažnyčios vizitacijai vadovavo vyskupas Kazimieras Pacas (valdė vyskupiją 1667–1695), kuris tuo metu stovėjusią bažnyčią pastatė savo lėšomis. Bažnyčia buvo pastatyta ant senosios bažnyčios kertinio akmens, bet ant naujų pamatų, to paties Švenčiausio Kristaus Kūno ir Visų Šventųjų titulo. Prieš tai stovėjusi bažnyčia, kuri buvo statyta vyskupo Jurgio Tiškevičiaus (valdė 1633–1649 m.) sugriuvo nuo senumo, nors buvo nesenai statyta. Prieš Tiškevičiaus statytąją buvusi bažnyčia sudegė. Tikslios šių bažnyčių statymo datos nenurodytos.

BAŽNYČIOS PASTATO IR INVENTORIAUS APRAŠYMAS

Bažnyčia 19 uolekčių ilgio ir 7 uolekčių pločio (*uolektis 0,66–0,71 m, taigi bažny-*

čios ilgis buvo apie 13,5 m, plotis – apie 5 metrai – aut. p.). Prieangis prieš bažnyčią yra tinkamo dydžio, turintis tris įėjimus, kurie dvigubomis eglinėmis durimis, laikant šešiams geležiniams vyriams užsidaro. Vienas užraktas geležinis ir visi trys įėjimai uždaromi rąstu. Prieangis dvigubom ažuolinėm durim su šešiais vyriais ir išorine didesne velke uždaromas. Choras virš bažnyčios įėjimo „skirtas muzikai, elegantiškas su kaltinėmis grotelėmis“. Sienos (gal choras – aut. p.) remiasi prie įėjimo dviem kolonomis iš abiejų bažnyčios pusių. Pastatas turi 11 didelių (?), naujų, vientiso stiklo langų ir didesnius apvalius – 4. Bažnyčios grindys neišgrįstos, lubos padarytos iš tašytų lentų, bažnyčios sienos iš visų pusių išorėje sutvirtintos tašytomis lentomis – plankomis. Bažnyčios stogas dengtas molinėmis čerpėmis, jas priklijuojant kalkių mišiniu. Bokštas virš bažnyčios, per vidurį, padengtas lentelėmis, virš jo geležinis kryžius su 6 paauksuotais vario rutuliais. Stogo viršūnė (viršus) ir kampai žemyn ištęsti. Dviejuose stogo kraštuose (gal galuose?) yra paauksuoti geležiniai kryžiai, jų viduryje paauksuoti spinduliai. Viduryje bažnyčios, navoje, senas Nukryžiuotasis. 2 dideli suolai prie bažnyčios sienų nauji, trečias senas. Prie durų du seni suolai. Didžiajame altoriuje tik didelis paveikslas, nutaptas drobėje. Viduryje – Švč. *Mergelės Marijos Ėmimas į dangų*, virš jo – *Viešpaties Atsimainymas*. Altoriaus mensa (pagrindas) mūrinis, tru-

(Nukelta į 84 p.)

Kryžius Luokės Visų Šventųjų bažnyčios šventoriuje. 2014 metai. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 83 p.)

putį apgriuvęs matosi relikvijos „kapelyje“ (įduboje relikvijų maišeliams laikyti), kuris yra atviras. Portatilis (konsekruotas akmuo) vientisas, tačiau išplėštas iš altoriaus, prie jo aukojama, neturint kito portatilio. Švč. Sakramento tabernakulis padėtas didžiajame altoriuje, padarytas skrynelių meistro, išpieštas juoda spalva, šonuose nupiešti šv. Petro ir šv. Pauliaus atvaizdai, ant durelių nupieštas kielikas su ostija. Tabernakulis turi keturias kolonas (atramas), uždaromas vidine velke. Raktas saugomas zakristijoje po kitu užraktu.

Dešinėje pusėje už mensos, uždengtos lininiu audeklu su antepedijumi, pastatytas kredensas (spintelė) su Švč. Trejybės paveikslu, šalia įvairių, labai senų išdrožintų skulptūrų. Dešinėje pusėje, šv. Onos altarijos koplyčioje, altorius drožinėtas, didžiajame paveiksle šv. Ona ir Švč. Mergelė Marija, laikančios Kūdikelį Jėzų; aukščiau, mažesniame paveiksle, Švč. Mergelė Marija lanko šv. Oną. Skulptūros tame altoriuje drožinės, iš šonų senos, vietomis suskilinėjusios. Altorius turi dvi kolonas, viskas buvo paausuota, jau nusitrynė. Portatilį turi, tik akmenį išplėštą iš senojo altoriaus, tačiau prie jo būdavo aukojama uždengus trimis staltiesėmis. Altoriaus mensa (pagrindas) iš šonų padaryta (sumūryta) be kalkių. Altorius buvo pastatytas ponios Venckevičienės.

Kairėje pusėje, koplyčioje – Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdas, prie kurio žmonės kalba Švč. Mergelės Marijos Rožinio maldą. Toje pačioje koplyčioje yra senojo altoriaus, kadaise pastatyto pono Syndomierskio, fragmentas.

Krikštykla dešinėje pusėje, prie šv. Onos altoriaus – be grotelių. Krikšto vanduo laikomas variniame inde, kuris yra išskobtame kelme. Vanduo semiamas plieniniu šaukštu. Švęstas aliejus laikomas tame pačiame išskobtame kelme su vandeniu. Aliejaus indas alavinis, senas, dangtelis sulankstytas. Uždengtoje raudonu audeklu skylėtoje skrynėlėje saugoma druska.

Bažnyčia turi keturias mūrines kriptas. Pirmą – didžiojo altoriaus dešinėje. Ji yra pono Plocharskio. Dėl šios kriptos, kurios remontas kainavo 300 auksinų, brolija bylinėjasi su ponais Kovnacais (Kovnickais) – pono Plocharskio paveldėtojais. Antroji krypta mūrinė, dengta marmuru yra prie šv. Onos altoriaus. Ji ponios Venckevičienės. Trečioji – mūrinė, priklausanti pačiai bažnyčiai. Ketvirtoji – Švč. Kristaus Kūno brolijos yra prie didžiojo altoriaus iš kairės.

Už laidojimą bažnyčios kriptoje buvo imama ne daugiau 5 auksinų, o bažnyčios grindyse – ne daugiau kapos (grašių). O kapinėse laidojama nemokamai, nes nedera pardavinėti Viešpaties žemės.

Kairėje pusėje prie didžiojo altoriaus yra zakristija, kuri uždaroma dvejomis durimis.

Durys į bažnyčią iš seno ąžuolo, su išorine velke ant kabančios grandinės, kitos išeina į šventorių – parapijos kapines; eglinės, uždaromos rąstu. Zakristijoje yra vienas kvadratinis stiklinis langas su geležinėmis grotelėmis. Yra dvi spintos: viena arnotams, turinti šešias skrynelės arnotams susidėti, kita – lininiams audeklams, o monstrancijai ir kielikams skirta atskira spintutė.

SIDABRAS

Monstrancija sidabrinė, auksuota, senųjų švedų darbo, tinkamo dydžio, kiek apdaužyta pėda. Viršūnėje krucifiksas melchiorinis, atrodo pirktas brolijos lėšomis, kainavęs 20 vengriškų aukso florinų.

Kryžius sidabrinis, Švč. Kristaus Kūno brolijos, tinkamo dydžio, gėlėta pėda. Kryžiaus galuose keturi evangelistai, viduryje – krucifiksas, kitoje pusėje, po stiklu, – Dievo Avinėlis.

Keturi kielikai, visi paausuoti, du iš jų turi gėlėtas pėdas. Vienas jų su įrašu ant

pėdos: „Šį kieliką dovanoja ponis Regina Šostovicka-Venckevičienė (lenk. *Regina Szostowicka Węnczkiewicz*) Luokės bažnyčios šv. Onos altarijai. Kitas jų dovanotas dvarininko Chrizostomo Gorskio ir dar vienas iš jų didesnis, jame saugomas tik Švč. Sakramentas, ant jo pėdos – sėdintių žmonių figūros, dovanotas dvarininko Sondominskio. Šis kielikas turi dangtelį, dovanotą dvarininko Chrizostomo Gorskio. Prie visų kielikų yra patenos, o dar viena didelė patena naudojama ligoniams. Didžiajame altoriuje yra skirtingų žmonių paaukotų 21 votų plokštelė ir daug kitų aukų. Prie šv. Onos altoriaus – tikrų perlų karoliai, dovanoti Melonijos, Bazilijonų unitų vienuolės.

ARNOTAI IR KITI BAŽNYTINIAI AUDINIAI IR SIUVINIAI

9 arnotai, seni ir nauji, su stulomis ir manipuliais, pasiūti iš įvairių medžiagų, sudėtingai siuvinėti, įvairiaspalviai, 2 dovanoti p. Venckevičienės, po vieną p. Chrizostomo Gorskio ir kilmingojo Stanislovo Žilevičiaus. Viena sena dalmatika.

2 senos kapos, įvairių spalvų, siuvinėtos, viena jų, juodo aksomo p. Kaunackio dovanota. 8 antepedijai, įvairių spalvų, pasiūti iš skirtingų audinių, su įvairiarūšiais išsiuvinėjimais, vienas dovanotas p. Venckevičienės, vienas Chrizostomo Gorskio, vienas labai senas klebono Jakovičiaus.

5 veliumai, įvairiaspalviai, įvairiai puošti ir siuvinėti, dovanoti po vieną Luokės miestelėno Bartolomėjaus, p. Žylevičiaus, Luokės prefekto Komorovskio, p. Jono Vitkaus, p. Stanislovo Strupos. Įvairūs maišeliai ir audeklai. Iš jų vienas dovanotas p. Creptovičienės ir vienas – „nuo špitolės ubagų“.

Korporalai – 10 senų paprastų, dovanoti p. Guževskienės 2, su karūnelėmis, p. Rimkevičienės 2 ir p. Valentinovičienės be karūnelių. 3 rankšluoščiai. 20 naujų purifikatorių (lininiai rankšluostėliai).

Albos: 5 senos drobinės, dovanotos plovytės medžiagos su karūnelėmis nuo p. Šimkevičienės, nuo p. Bobrovskienės, ir naminės medžiagos nuo miestietės Grigelovičienės. 3 kamžos. Viena sena, suplyšusi, kitos dvi dovanotos p. Rimkevičienės ir p. Guževskienės.

METALINIAI BAŽNYTINIAI REIKMENYS

4 alavinės ir 2 varinės žvakidės, 1 alavinis katilėlis švęstam vandeniui. 1 vario

smilkytuvas su nauja lempele. Varinis trikojis švęstai ugniai, žalvarinis senųjų švedų dubenėlis.

KNYGOS

2 mišiolai, 2 agendos, 1 gradualas, didelis psalmynas ir brevijorius. Už viską, įskaitant įrišimą, komendorius mokėjo 16 florinų.

VARPINĖ

Sena, dengta skiedromis. Joje du varpai. Vienas didelis, kitas mažesnis, gamintas iš ketaus ir alavo de caetero, kaip liepė klebonas, už kurį 60 florinų ir 20 auksinų iš dėžutės ir 40 de proprio. Didysis signorius (*w bani*). 5 maži varpeliai sudėti zakristijoje. Už skambinimą varpais žmogui mirus imama ne daugiau pusės auksino.

KAULINYČIA, ALTARIJA, MOKYKLA

Kaulinyčia geros būklės. Mokykla apgriuvisi, sena. Špitolė sukritusi, sena, joje gali gyventi 8 žmonės abiejų lyčių. Už fundaciją moka Kražių vienuolės 50 auksinų.

Prie Luokės bažnyčios yra dvi altarijos. Pirmoji, dovanota p. Jodovičiaus, palivarkas Ražių (dabartiniai Ražiukai), kaimas su 7 valstiečiais ir 5 valakais žemės atiduota valdyti komendoriui. Luokės altarista Nieviardovskis išieškojo tą valdą iš bajorės Kodkovskos. Valdą sudaro: 3 langų troba su kamara, kepykla ir kamara mažos, mažas tvartas, arklidė, pastoginė brikoms, pirtis. Pagal fundaciją palivarko žemėje yra 5 sklypai ir gyvena 7 valstiečiai. Kazimieras Gintautis, Vaclovas Rusaitis, Kazimieras Tauraitis, Andrius Šudnis, Mykolas Šlovis, Dovydas Staiko, Petras Kanstelkaitis. Visi jų moka „flor. 6, gr 6 lit.“

Valstiečiai pareigas atlieka pagal klebono komendoriaus sprendimus, jos nėra sunkios, įstatymų neprašė. Tas pats fundatorius Jodovičius užrašė 10-tinę nuo 5 dvarų, bet ji nebuvo mokama ir po ilgo bylinėjimosi šie dvarai greta Dirvėnų, Žeimelėnų (Žeimuvėnų), Girkontų, Upynos atiteko Kražių vienuolėms. Antrajai altarijai prie Šv. Onos altoriaus nuo seno užrašyti 7 valakai, bet juos pasisavino bajoras Sindomierskis, o altarista Nieviardovskis, prisiekus teisme 7 valstiečiams, juos grąžino, vėliau juos pasisavino bajoras Volotkievičius ir tik testamentu, manoma graužiamas sąžinės, įgailo juos grąžinti. Tai pačiai altarijai bajoras Vienskovičius, norėdamas padidinti jos

Po 1934 m. atstatyto Luokės miestelio centras apie 1936-uosius metus (prie šventoriaus dar nėra namo, kuris buvo pradėtas statyti 1938 m.). Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš Luokės bendruomenės archyvo

aprupinimą, užrašė aštuntą valaką, įdirbamą dvaro teritorijoje, ir grynais 500 kapų (grašių?).

KAMENDORIAUS NAMAS

Viena troba sukritusi, kita perstatyta ten gyvenančio miestiečio.

ALTARISTOS NAMAS

Troba sena, turi 3 langus, kamara su 1 langiu ir vidine spyna, troboje yra stalas, suolas, žalias koklinis pečius. Kita troba su 3 langais, kamaroje 1 langas, po kamara – rūsys, durys su kabliu ant vyrių, koklinis pečius, stalas, suolas. Kepykla sena, apgriuvisi, virtuvė ir arklidė naujos, ką tik pastatytos.

1819 m. Luokės kapinėse pastatyta nauja medinė koplyčia. 1821–1822 m. Luokės katalikų bažnyčia suremontuota, pakeista didelė dalis jos sienų. 1841 m. Luokės parapiją aptarnavo 4 kunigai, tada jai priklausė 7 valakai ir 27 margai žemės ir 15 baudžiauninkų. Parapijoje iš viso buvo 7 668 parapijiečiai. 1842 m. Luokės bažnyčios vizitacijos akte pažymėta, kad miestelyje yra parapinė mokykla bei špitolė, bažnyčiai priklauso 7 valakai ir 27 margai žemės, 15 baudžiauninkų, bažnyčios žemę dirba 15 valstiečių šeimų. Tais metais šioje parapijoje buvo 7.668 gyventojai.

Parapijiečius aptarnaudavo 4 kunigai. Veikė altarija. Parapija buvo viena iš

turtingiausių Žemaitijoje. 1854 m. Luokės bažnyčia kapitaliai suremontuota. 1865 m. ji buvo dažoma, 1867 m. pastatytas (gali būti, kad ir perstatytas) bažnyčios bokštelis. 1863 m. birželio 12 d. kunigas Justinas Siesickis bažnyčioje lietuviškai perskaitė sukilėlių atsisaukimą ir už tai po sukilimo pralaimėjimo buvo ištremtas į Sibirą. 1884 m. bažnyčia buvo suremontuota (nudažyta, pakeista jos stogo danga). 1888 m. pagal su Kauno gubernijos valdybą suderintą projektą Luokės bažnyčia padidinta, prie jos pristatyta zakristija. 1899 m. prie bažnyčios iškilo medinė varpinė. Tais metais Luokės bažnyčios etninės architektūros kompleksas įgavo vaizdą, artimą tam, kuris yra šiuo metu. 1938 m. Luokės parapija priklausė Varnių dekanatui. Tuo metu parapijoje buvo 5 150 katalikų.

Nuo 2005 metų Luokės Visų Šventųjų bažnyčios kompleksas saugomas valstybės. Jis išsidėstęs ant kalvelės, Telšių gatvėje (Nr. 5). Bažnyčią juosiantis šventorius yra netaisyklingo daugiakampio formos. Jis laužyta tvora apjuosia kalvelę. Medinė bažnyčia yra šiaurės vakarinėje šventoriaus dalyje. Ji išilgine ašimi orientuota šiaurės vakarų-pietryčių kryptimi. Į pietryčius nuo apsidos yra kvadratinio plano varpinė. Tvoros vakarinėje ir rytinėje pusėse – dveji vartai, kuriais galima patekti į šventorių. Visu perimetru šventorius apaugęs senais medžiais. Šalia bažnyčios stovi 1899 m. pastatyta medinė varpinė.